

PROPOȚIONALITATEA ÎN CONTEXTUL DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR

Elena PÎRĂU

Masterandă, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (România),
Consilier juridic în Parlamentul Republicii Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: elena.pirau@parlament.md
<https://orcid.org/0009-0002-3155-4826>

Principiul proporționalității urmărește să limiteze pagubele cauzate de operațiunile militare, cerând ca efectele mijloacelor și metodelor de război utilizate să nu fie disproporționate față de avantajul militar urmărit. Regula principală a dreptului internațional umanitar este protecția civililor. Civili și toți cei care nu participă la lupte nu trebuie în niciun caz să fie atacați și trebuie protejați. În ciuda acestui fapt, realitatea arată că civilii suferă cel mai mult de consecințele violenței armate. Cu toate acestea, ca excepție de la regula generală, utilizarea forței cu impact asupra civililor este permisă dacă este îndreptată către o țintă militară legitimă și este proporțională cu amenințarea generală cu care se confruntă. Toate părțile implicate în conflicte armate sunt responsabile pentru a se asigura că populația civilă este protejată.

Cuvinte-cheie: drept internațional umanitar, drepturile omului, război, forțe armate, proporționalitate, civili, infracțiunea de război împotriva persoanelor.

PROPORTIONALITY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

The principle of consequentiality to limit the damage caused by military operations, requiring that the effects of proportionate means and methods of war be not disproportionate to the military advantage pursued. The main rule of international humanitarian law is the protection of civilians. Civilians and all non-combatants must under no circumstances be attacked and must be spared and protected. Despite this, the reality shows that civilians suffer the most from the consequences of armed violence. However, as an exception to the general rule, the use of force with impact on civilians is permitted if it is directed at a legitimate military target and is proportionate to the overall threat faced. All parties involved in armed conflict are responsible for ensuring that the civilian population is protected.

Keywords: international humanitarian law, human rights, war, armed forces, proportionality, civilians, war crime against persons.

LA PROPORTIONNALITÉ DANS LE CONTEXTE DU DROIT INTERNATIONAL HUMANITAIRE

Le principe de proportionnalité vise à limiter les dommages causés par les opérations militaires, exigeant que les effets des moyens et méthodes de guerre utilisés ne soient pas disproportionnés par rapport à l'avantage militaire recherché. La règle principale du droit international humanitaire est la protection des civils. Les civils et tous les non-combattants ne doivent en aucun cas être attaqués et doivent être épargnés et protégés. Malgré cela, la réalité montre que ce sont les civils qui souffrent le plus des conséquences de la violence armée. Toutefois, à titre d'exception à la règle générale, le

recours à la force ayant un impact sur les civils est autorisé s'il est dirigé contre une cible militaire légitime et s'il est proportionné à la menace globale encourue. Toutes les parties impliquées dans un conflit armé ont la responsabilité de garantir la protection de la population civile.

Mots-clés: *droit international humanitaire, droits de l'homme, guerre, forces armées, proportionnalité, civils, crimes de guerre contre les personnes.*

ПРОПОРЦИОНАЛЬНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ГУМАНИТАРНОГО ПРАВА

Принцип пропорциональности направлен на ограничение ущерба, причиняемого военными операциями, требуя, чтобы последствия используемых средств и методов войны не были непропорциональны преследуемым военным целям. Главным правилом международного гуманитарного права является защита гражданского населения. Гражданские лица и все те, которые не участвуют в военных действиях, ни при каких обстоятельствах не должны подвергаться нападению, их необходимо защищать. Несмотря на это, реальность показывает, что больше всего от последствий вооруженного насилия страдают гражданские лица. Однако, в качестве исключения из общего правила допускается применение силы с воздействием на гражданское население, если оно направлено на законную военную цель и соразмерно общей угрозе. Все стороны, участвующие в вооруженном конфликте, несут ответственность за обеспечение защиты гражданского населения.

Ключевые слова: *международное гуманитарное право, права человека, война, вооруженные силы, пропорциональность, гражданское население, военные преступления против людей.*

Introducere

Chiar dacă interzicerea anumitor comportamente în desfășurarea conflictelor armate este prevăzută de mai multe secole, conceptul de crime de război s-a dezvoltat în special când dreptul internațional umanitar, cunoscut și sub numele de dreptul conflictelor armate, a fost codificat. Cele mai importante sunt regulamentele de la Haga din 1907, cele patru convenții de la Geneva din 1949 și protocoalele adiționale ale acestora din 1977. Acestea se concentrează pe interzicerea părților în conflict de a folosi anumite mijloace și metode de război. Fiind ulterior adoptate mai multe tratate conexe în acest sens.

Normele dreptului internațional umanitar au evoluat ca urmare a echilibrării necesităților militare și a preocupărilor umanitare. Prin acestea se urmărește stabilirea prohibițiilor la desfășurarea ostilităților, în primul rând prin atenuarea suferințelor inutile asupra persoanelor civile și ba mai mult pentru a preveni ca conflictele date să nu ajungă la un punct fără întoarcere. Unul dintre principiile descrise de normele

internaționale este principiul proporționalității în scopul restrângerii mijloacelor și metodelor de război.

Dreptul internațional umanitar se aplică oricărui conflict armat, atât internațional, cât și național, indiferent de originea conflictului dar și situațiilor de ocupație care rezultă în urma unui conflict armat.

Proporționalitatea este deosebit de importantă pentru a echilibra argumentul necesității militare în evaluarea legalității utilizării forței armate. În special, principiul proporționalității se aplică în cazurile de autoapărare individuală sau colectivă, în cazurile de recurgere la forța armată de către un stat pentru restabilirea ordinii și siguranței publice în perioade de tulburări interne și în situații de conflicte internaționale sau regionale.

Conceptul de demnitate umană este fundamental în dreptul internațional umanitar. Aceasta nu constituie numai un drept fundamental în sine, ci reprezintă însuși temeiul drepturilor fundamentale. Potrivit art. 1 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [1, art.1], demnitatea umană este inviolabilă. Aceasta trebuie respectată și protejată.

Totodată, în preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului este stabilit că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume fiind esențial ca drepturile omului să fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul să nu fie silit să recurgă, ca soluție extremă, la revoltă împotriva tiraniei și asupririi [2, p. 1].

Principiul proporționalității este o noțiune centrală în dreptul internațional umanitar care presupune că, chiar dacă un atac este permis, acesta nu trebuie să fie excesiv în raport cu avantajul militar așteptat. Chiar dacă există o țintă militară clară, nu este permis atacul dacă prejudiciul preconizat pentru civili sau pentru proprietate este excesiv în raport cu valoarea preconizată și avantajul militar. Aceasta este una dintre cele mai dificile reguli ale dreptului internațional umanitar de aplicat, deoarece necesită un echilibru între doi factori cu puțină relevanță unul pentru celălalt.

Prevederile tratatelor internaționale

Articolul 51 din Protocolul adițional nr. 1 din 10 iunie 1977 la convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale [3, art.51] stabilește că populația civilă și persoanele civile se bucură de o protecție generală contra pericolelor rezultând din operațiile militare.

În scopul de a face această protecție efectivă, sunt stabilite, la acest articol, anumite reguli care se adaugă celorlalte reguli de drept internațional aplicabil și care trebuie să fie respectate în toate împrejurările.

Astfel, nici populația civilă ca atare, nici persoanele civile nu vor trebui să facă obiectul atacurilor. Sunt interzise actele sau amenințările cu violență al căror scop principal este de a răspândi teroarea în populația civilă iar persoanele civile se bucură de protecția acordată, în afară de cazul când participă direct la ostilități și numai pe durata acestei participări.

La fel, sunt interzise atacurile fără discriminare. Prin expresia atacuri fără discriminare se înțeleg:

✓ atacuri care nu sunt îndreptate împotriva unui obiectiv militar determinat;

✓ atacuri în care se folosesc metode și mijloace de luptă care nu pot fi îndreptate împotriva unui obiectiv militar determinat, sau

✓ atacuri în care se folosesc metode sau mijloace de luptă ale căror efecte nu pot fi limitate și care sunt în consecință, în fiecare din aceste cazuri, capabile să lovească, fără deosebire, obiective militare și persoane civile sau bunuri cu caracter civil.

Sunt interzise atacurile îndreptate cu titlu de represalii împotriva populației civile sau a persoanelor civile și nici o violare a acestor interdicții nu scutește părțile la conflict de obligațiile lor juridice față de populația civilă, inclusiv de obligația de a lua măsurile de precauție prevăzute.

Articolul 2 pct. 4 din Carta ONU [4] stabilește că toți Membrii Organizației se vor abține, în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.

Articolul 43 din Convenția de la Haga referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru [5], prevede că autoritatea puterii legale fiind de fapt trecută în mâinile ocupantului, acesta va lua toate măsurile ce depind de el în scopul de a restabili și a asigura, pe cât cu putință, ordinea și viața publică, respectând în afară de împiedicări absolute, legile în vigoare în țară.

În Declarația Comitetului Internațional al Crucii Roșii cu privire la violența din Orientul Mijlociu, Geneva, 5 decembrie 2001 [6], se statuează că demonstrațiile împotriva forțelor de ocupație ale populației civile aflate sub ocupație sau blocajele dintre acestea nu sunt acte de război. Prin urmare, acestea nu ar trebui să fie tratate prin metode și mij-

loace militare. Când se confruntă cu populația civilă, forțele israeliene trebuie să dea dovadă de reținere: orice utilizare a forței trebuie să fie proporțională, trebuie luate toate măsurile de precauție necesare pentru a evita victimele, iar folosirea letală a armelor de foc trebuie limitată strict la ceea ce este inevitabil ca măsură imediată pentru proteja viața.

Convenția cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război din 12.08.1949 [7, art. 3] prevede că persoanele care nu participă direct la ostilități, inclusiv membrii forțelor armate care au depus armele și persoanele care au fost scoase din luptă din cauză de boală, rănire, detențiune sau pentru orice altă cauză, vor fi, în toate împrejurările, tratate cu omenie, fără nici o deosebire cu caracter discriminatoriu bazată pe rasă, culoare, religie sau credință, sex, naștere sau avere sau orice alt criteriu analog. În acest scop, sunt și rămân prohibite, oricând și oriunde, cu privire la persoanele menționate mai sus: atingerile aduse vieții și integrității corporale, mai ales omorul sub toate formele, mutilările, cruzimile, torturile și chinurile; luarea de ostatici; atingerile aduse demnității persoanelor, mai ales tratamentele umilitoare și înjositoare; condamnările pronunțate și execuțiile efectuate fără o judecată prealabilă, dată de un tribunal constituit în mod regulat, însoțită de garanții judiciare recunoscute ca indispensabile de către popoarele civilizate.

Prevederi naționale

La nivel național, art. 127 din Codul penal [8] stipulează, *inter alia*, că prin persoană protejată de dreptul internațional umanitar se înțelege:

a) într-un conflict armat cu caracter internațional: orice persoană protejată în sensul Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor de război și al Protocolului adițional I din 8 iunie 1977 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, în special bolnavii, răniții, naufragații, prizonierii de război și persoanele civile;

b) într-un conflict armat fără caracter internațional: orice persoană protejată în sensul art. 3 comun al Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 și în sensul Protocolului adițional II din 8 iunie 1977 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional (bolnavii, răniții, naufragații, persoanele care nu participă direct la operațiunile militare și care se găsesc sub puterea părții inamice);

c) într-un conflict armat cu sau fără caracter internațional: membrii forțelor armate și combatanții părții inamice care au depus armele sau care, din orice altă cauză, nu se mai pot apăra și care nu se află sub puterea părții inamice.

În consecință, capitol I al părții speciale din Codului penal prevede infracțiuni contra păcii și securității omenirii, precum și infracțiuni de război, acestea fiind fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție, care atentează la relațiile sociale cu privire la pacea și securitatea omenirii. În mod special, articolul 137 din Codul penal stabilește infracțiunea de război împotriva persoanelor.

Infrațiunile de război sunt acele încălcări ale dreptului internațional umanitar care aduc răspundere penală individuală conform dreptului internațional. Ca urmare, și spre deosebire de crimele de genocid și crimele împotriva umanității, crimele de război trebuie să aibă loc întotdeauna în contextul unui conflict armat, fie internațional, fie non-internațional. Și chiar dacă recurgerea la forță este justificată, totuși dreptul internațional limitează modul în care un stat poate exercita forța.

Articolul 35 din Primul Protocol adițional la Convențiile de la Geneva, semnate la 12 august 1949 [10], referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale prevede două reguli fundamentale și anume că în orice conflict armat, dreptul părților la conflict de a alege metodele și mijloacele de luptă nu este nelimitat și este interzis să se întrebuițeze arme, proiectile și materiale, ca și metode de luptă de natură să provoace suferințe inutile.

Articolul 41 confirmă protecția persoanelor din afara luptei stipulând că nici o persoană recunoscută sau trebuind să fie recunoscută, ținând cont de împrejurări, ca fiind scoasă din luptă, nu trebuie să facă obiectul unui atac.

Articolul 48 recunoaște principiul diferențierii stabilind că în vederea asigurării respectării și protecției populației civile și a bunurilor cu caracter civil, părțile la conflict trebuie întotdeauna să facă o diferențiere între populația civilă și combatanți, ca și între bunurile cu caracter civil și obiectivele militare și, în consecință, să dirijeze operațiunile lor numai împotriva obiectivelor militare.

Articolul 50 menționează că este considerată ca fiind civilă orice persoană care nu aparține forțelor armate. În caz de îndoială, persoana respectivă va fi considerată civilă iar prezența în mijlocul populației civile a persoanelor izolate care nu răspund definiției de persoană civilă nu privează această populație de calitatea sa.

Protecția acordată civililor este prevăzută la art. 51 care stabilește că populația civilă și persoanele civile se bucură de o protecție generală contra pericolelor rezultând din operațiile militare. Nici populația civilă ca atare, nici persoanele civile nu vor trebui să facă obiectul atacurilor. Sunt interzise actele sau amenințările cu violența al căror scop principal este de a răspândi teroarea în populația civilă. Însă, persoanele civile se bucură de protecția acordată, în afară de cazul când participă direct la ostilități și numai pe durata acestei participări.

De protecție beneficiază și persoanele care se află la puterea unei părți beligerante și care nu beneficiază de un statut special de protecție, de exemplu ca cel de prizonier de război, conform legilor și obiceiurilor războiului [10, art. 75].

Într-o altă ordine de idei, pe lângă obligația de a se abține de la acte care ar dăuna civililor în mod disproportionat în raport cu avantajul militar anticipat, Protocolul adițional nr. 1 din 10 iunie 1977 cere

ambelor părți la conflict să ia măsuri de precauție „fezabile” pentru a minimiza pierderea accidentală a vieții civililor.

Deci, dreptul internațional nu autorizează statele să recurgă la forța armată decât în cazuri de autoapărare sau agresiune. Acest concept de autoapărare *permite doar măsuri care sunt „proporționale” cu atacul armat și necesare pentru a răspunde la acesta.*

În Raportul Ministerului Afacerilor Externe din Israel din iulie 2009, *“The Operation in Gaza, Factual and Legal Aspects”* [9, pct. 89], se stabilește că, chiar și acolo unde recurgerea la forță este justificată, dreptul cutumiar limitează modul în care un stat poate exercita forța (*jus in bello*). Cele două aspecte critice ale acestei limitări – principiul distincției și principiul proporționalității – sunt ambele menite să protejeze civilii care nu participă direct la ostilități și bunurile civile, ținând cont în același timp de necesitățile militare și de exigențele situației. De fapt, doctrina proporționalității operează în scenarii în care vătămările accidentale și daunele colaterale sunt rezultatul previzibil, deși nedorit, al atacului asupra unei ținte legitime. Nu se poate trece de la apariția nefericită a vătămării civililor la concluzia nefondată că atacurile au fost ilegale. Legătura critică, dar adesea omisă în determinarea legalității unui atac – chiar și a unui atac care are ca rezultat moartea sau rănirea civililor – este dacă forțele atacatoare au ținut să respecte regulile dreptului conflictelor armate și, în special, principiul distincției și proporționalității. Această analiză depinde de faptele particulare ale fiecărui incident. Atunci când atacurile individuale sunt legitime, „simplul cumul” de astfel de cazuri, toate considerate a fi fost legale, „nu se poate spune *ipso facto* că a constitui o infracțiune”.

În urma Operațiunii din Gaza, se constată că uciderea intenționată a 99 de membri ai poliției la sediul poliției și trei secții de poliție în primele minute ale operațiunilor militare, în timp ce aceștia erau angajați în sarcini civile în interiorul unităților poliției civi-

le, constituie un atac care nu a reușit să atingă un echilibru acceptabil între avantajul militar direct anticipat (adică uciderea acelor polițiști care ar fi putut fi membri ai unor grupuri armate palestinieni) și pierderea de vieți civile (adică ceilalți polițiști uciși și membrii societății civile care ar fi fost inevitabil prezenți sau în vecinătate). Atacurile asupra sediului de poliție din orașul Arafat și a secției de poliție din strada Abbas, a postului de poliție al-Tuffah și a secției de poliție de investigație Deir al-Balah au constituit *atacuri disproporționate, cu încălcarea dreptului internațional umanitar uzual*.

În *Raportul final efectuat în baza Rezoluției Consiliului pentru Drepturile Omului S-3/1 cu privire la operațiunile militare israeliene desfășurate la 8 noiembrie 2006 în orașul Beit Hanoun din teritoriul palestinian ocupat Gaza* [12] se stabilește că tragera artileriei către Beit Hanoun în dimineața zilei de 8 noiembrie 2006 a fost un act deliberat în contextul ocupării pe termen lung a Gazei și al decesului civililor și al distrugerii proprietăților în Autumn Clouds. Violența din Gaza și sudul Israelului a dus la nenumărate încălcări ale drepturilor internaționale ale omului și ale dreptului internațional umanitar. S-a concluzionat că există posibilitatea ca bombardarea Beit Hanoun să constituie o crimă de război, așa cum este definită în Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale iar cei care ocupă funcții de autoritate în Gaza au nu numai obligația dreptului internațional umanitar de a respecta normele de drept internațional umanitar referitoare la protecția civililor, ci și responsabilitatea de a se asigura că aceste norme sunt respectate de către ceilalți.

În *cauza Kononov împotriva Letoniei* [13, pct. 122] Curtea Europeană a Drepturilor Omului menționează principiile de la Nürnberg *inter alia*, principiul 6. Potrivit acestui principiu, crimele de război sunt pedepsite în calitate de crime de drept internațional stabilind că crime de război sunt violările legilor și obiceiurilor războiului care cuprind,

fără a fi limitate, omorurile, relele tratamente sau deportarea pentru muncă forțată sau pentru orice alt scop a populațiilor civile în teritoriile ocupate, omorul sau relele tratamente a prizonierilor de război sau a persoanelor în mare, executarea ostaticilor, jaful bunurilor publice sau private, distrugerea perversă a orașelor și satelor sau devastarea care nu sunt dictate de necesități militare.

Dreptul internațional umanitar cu privire la ocupația de război

Îndatoririle pe care le are o putere ocupantă sunt prevăzute, în principal, în articolele 42 - 56 din Regulamentele privind Legile și Obiceiurile Războiului Terestru [5] și în articolele 27 - 34 și 47 - 78 din Convenția privind Protecția Civililor pe Timp de Război (Geneva, 12 august 1949) dar și în Protocolul Adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind Protecția Victimelor Conflictelor Armate Internaționale, 8 iunie 1977.

Potrivit art. 46 din Regulamentele privind Legile și Obiceiurile Războiului Terestru, onoarea și drepturile familiei, viața persoanelor și proprietatea privată, de asemenea ca convingeri și practici religioase, trebuie respectate. Proprietatea privată nu poate fi confiscată.

Convenția de la Geneva privind Protecția Civililor pe Timp de Război, din 12 august 1949 prevede că acordurile încheiate între Puterea Ocupantă și autoritățile locale nu pot priva populația din teritoriul ocupat de protecția oferită de dreptul umanitar internațional și persoanele astfel protejate nu pot renunța în niciun caz la aceste drepturi [7, art. 8, 47].

Jurisprudența Curții Internaționale de Justiție privind relația dintre dreptul internațional umanitar și dreptul internațional al drepturilor omului

Într-o procedură privind *Opinia Consultativă a Curții Internaționale de Justiție asupra*

Consecințelor Legale a Construirii unui Zid pe Teritoriul Palestinian aflat sub Ocupație Străină (9 iulie 2004) [11], Israel a negat aplicabilitatea pe teritoriul palestinian aflat sub ocupație străină a instrumentelor legale de drepturile omului la care era parte, inclusiv Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice și a susținut că dreptul umanitar este protecția acordată într-o situație de conflict așa cum este și cea din West Bank și Fâșia Gaza, în timp ce tratatele de drepturile omului sunt menite să ofere protecție propriilor cetățeni pe timp de pace.

În acest context, pentru a determina dacă instrumentele acestea erau aplicabile pe teritoriul palestinian aflat sub ocupație străină, Curtea Internațională de Justiție a examinat mai întâi problema relației dintre dreptul internațional umanitar și drepturile omului, statuând că protecția oferită de convențiile cu privire la drepturile omului nu încetează pe timpul unui conflict armat, decât prin efectul derogărilor de tipul celor prevăzute în articolul 4 din Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice. La caz, drepturile omului fiind legea generală și ca lege specială (*lex specialis*), dreptul internațional umanitar.

În ceea ce privește relația dintre dreptul internațional umanitar și drepturile omului, există trei situații posibile și anume:

- ✓ unele drepturi pot ține exclusiv de materia dreptului internațional umanitar;
- ✓ altele pot ține exclusiv de materia drepturilor omului,
- ✓ alte drepturi pot aparține ambelor ramuri de drept internațional.

Curtea a stabilit că o parte dintre convențiile privind drepturile omului, în special Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice, conțin prevederi pe care statele le pot invoca pentru a putea deroga, cu îndeplinirea anumitor condiții, de la anumite obligații convenționale. Cu privire la acest aspect, totuși, notificarea Israelului

adresată Secretarului General al Națiunilor Unite în temeiul articolului 4 din Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice privește doar articolul 9 din CEDO, cu privire la dreptul la libertate și siguranță al persoanei, Israel fiind obligat să respecte toate celelalte prevederi ale acestui instrument internațional [11, pct. 136].

Curtea Internațională de Justiție în hotărârea cu privire la *Activitățile Armate de pe Teritoriul Statului Congo (Republica Democrată Congo (RDC) împotriva Ugandei) din 19 decembrie 2005* [14], a stabilit că Uganda era Putere Ocupantă în Ituri la momentul respectiv și avea obligația, în conformitate cu articolul 43 din Regulamentele de la Haga din 1907, să ia toate măsurile care-i stăteau în putere pentru a reinstaura și asigura, pe cât posibil, ordinea și siguranța publică în zona ocupată, respectând, în același timp, cu excepția unor obstacole absolute, legislația în vigoare în RDC. Această obligație include datoria de a asigura respectarea regulilor aplicabile de drept internațional al drepturilor omului și de drept internațional umanitar, de a proteja locuitorii din teritoriul ocupat împotriva violențelor și de a nu tolera o asemenea violență din partea vreunui terț.

Uganda a fost declarată responsabilă pentru toate acțiunile și omisiunile forțelor sale militare aflate pe teritoriul RDC încălcând obligațiile asumate pe plan internațional în materia drepturilor omului și a dreptului internațional umanitar în special obligația de a efectua o anchetă cu privire la presupusele încălcări ale dreptului la viață în situații de conflict armat și ocupație militară, în temeiul dreptului internațional umanitar și ale dreptului internațional al drepturilor omului.

Or, articolul 121 din A Treia Convenție de la Geneva prevede că o anchetă oficială trebuie să fie efectuată de către Puterea Deținătoare în caz de suspiciune de crimă comisă asupra unui prizonier de război. Mai mult, articolul 131 din A Patra Convenție de la Geneva prevede că decesul sau vătămarea gravă a

unui deținut, provocată sau care se presupune că ar fi fost provocată de un gardian, un alt deținut sau de către o altă persoană, ca și decesul din cauze necunoscute trebuie să fie imediat urmate de o anchetă oficială efectuată de către Puterea Deținătoare iar dacă ancheta indică vinovăția uneia sau mai multor persoane, Puterea Deținătoare trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura tragerea la răspundere penală a persoanei sau a persoanelor responsabile.

Convențiile de la Geneva impun, de asemenea, o obligație Înantelor Părți Contractante de a investiga și urmări penal presupusele încălcări grave ale Convențiilor, inclusivuciderea intenționată a persoanelor protejate.

Concluzii

Proportionalitatea este unul dintre principiile cheie care permite și favorizează o dezbateră concretă asupra limitărilor acțiunii militare și asupra spațiului care trebuie lăsat operațiunilor umanitare în situații de conflict. Această noțiune permite ca anumite forme de suferință să fie calificate drept inutile. Nu înseamnă că cauzarea altor tipuri de suferință este acceptabilă, ci mai degrabă, reflectă faptul că dreptul umanitar interzice suferința care nu este cauzată în nicio legătură directă cu un avantaj militar concret și în disproporție cu acesta.

Garantarea respectării și promovarea răspunderii pentru încălcările dreptului internațional umanitar și al drepturilor omului, asigurarea protecției prin misiuni de menținere a păcii ONU și alte misiuni, asigurarea accesului umanitar și asigurarea protecției în mod specific celor care sunt cei mai vulnerabili, cum ar fi femeile și copiii în timpul conflictelor armate, sunt elemente esențiale ale protecției eficiente a civililor.

Caracterul proporțional al unei represalii în raport cu atacul inițial este elementul care face distincția între represalii care sunt acceptabile în temeiul dreptului conflictului armat și un act de război, care este

întotdeauna interzis iar dreptul umanitar stabilește în mod clar responsabilitatea comandanților militari în ceea ce privește respectarea acestui principiu.

Deci, evaluarea proporționalității (sau a vătămării excesive aduse civililor în comparație cu avantajul militar) necesită echilibrarea a două seturi foarte diferite de valori și obiective, într-un cadru în care toate alegerile vor afecta viața umană.

Statele au obligația de a proteja viețile civililor și soldaților lor prin urmărirea unor obiective militare adecvate. Totodată trebuie să echilibreze acest lucru cu datoria lor de a minimiza pierderile accidentale de vieți și proprietăți civile în timpul operațiunilor militare. Însă, această echilibrare este în mod inerent dificilă și ridică probleme morale și etice semnificative.

Aceleași criterii de evaluare a avantajului militar se aplică în contextul proporționalității, și anume că avantajul militar anticipat dintr-o anumită decizie de țintire trebuie luat în considerare din punctul de vedere al obiectivului general al misiunii. În plus, poate include în mod legitim nu numai nevoia de a neutraliza armele și munițiile adversarului și de a demonta infrastructura militară sau teroristă, ci și – ca un aspect relevant, dar nu primordial – protejarea securității propriilor forțe ale comandantului [15].

Dreptul internațional umanitar, cât și dreptul internațional al drepturilor omului trebuie să fie luate în considerare și că instrumentele internaționale cu privire la drepturile omului sunt apte să aibă o aplicare extraterritorială, mai ales în teritoriile ocupate.

Atunci când teritoriul unui stat-parte la Convenție este ocupat de forțele armate ale altui stat, statul care ocupă trebuie, în principiu, în temeiul Convenției, să fie ținut responsabil de încălcările drepturilor omului din teritoriul ocupat. Deoarece, în caz contrar, populația teritoriului respectiv ar fi lipsită de drepturile și libertățile de care se bucurase până atunci și ar rezulta un “vid” de protecție în spațiul juridic al Convenției.

Interdicția generală de a provoca moartea în mod arbitrar aplicabilă autorităților statului ar fi lipsită de eficiență în practică, dacă nu ar exista o procedură legală prin care să se investigheze legalitatea utilizării forței letale. Obligația de a proteja dreptul la viață în temeiul acestei prevederi, combinată cu obligația generală a statului asigura tuturor celor aflați sub jurisdicția sa drepturile și libertățile fundamentale, ce decurge din articolul 1 CEDO, implică existența unei anchete oficiale efective atunci când o persoană este ucisă ca rezultat al utilizării forței de către autoritățile statului respectiv și să asigure tragerea la răspundere a acestora pentru decesele survenite.

Obligația procedurală întemeiată pe articolul 2 din CEDO continuă să se aplice în situații de securitate dificile, inclusiv în contextul unui conflict armat (*cauza Güleç împotriva Turciei, 27 iulie 1998, § 81*). La fel, chiar și în condiții de securitate dificile, se stabilește obligația de a se lua toate măsurile necesare pentru desfășurarea unei anchete efective și independente cu privire la presupusele încălcări ale dreptului la viață (*cauza Kaya împotriva Turciei, 19 februarie 1998, §§ 86-92*). Indiferent de metoda folosită, autoritățile statului trebuie să acționeze din oficiu, odată ce au luat la cunoștință de incident. Ancheta trebuie să fie efectivă în sensul că este aptă să conducă la stabilirea faptului dacă utilizarea forței a fost sau nu justificată de împrejurările cauzei și la identificarea și pedepsirea celor responsabili. Aceasta nu este o obligație de rezultat, ci una de mijloace.

Referințe bibliografice

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, (2010/C 83/02). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 30.3.2010, nr. C 83/389.
2. Declarație Universală a Drepturilor Omului, Nr. 12 din 10.12.1948. În: Tratatate Internaționale la 30.12.1998, nr. Nr. 1 art. 12.
3. Protocol Adițional nr. 1 din 10.06.1977 la convențiile de la Geneva din 12.08.1949 privind protecția

victimelor conflictelor armate internaționale [online]. Chișinău, 2023 [citat 05.09.2023]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/50334>

4. Carta Națiunilor Unite din 26.06.1945. În: Tratatate internaționale, 2001, volumul 26, pag.5, Adoptată la San Francisco, la 26 iunie 1945, în vigoare pentru Republica Moldova din 2 martie 1992. Chișinău, 2023 [citat 14.03.2023]. Disponibil: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>

5. Convenția de la Haga referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru, 18 octombrie 1907. Chișinău, 2023 [citat 07.09.2023]. Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/4374cae64.pdf>

6. Declarația Comitetului Internațional al Crucii Roșii cu privire la violența din Orientul Mijlociu, Geneva, 5 decembrie 2001. Chișinău, 2023 [citat 03.05.2023]. Disponibil: <https://casebook.icrc.org/case-study/icrc-appeals-near-east>

7. Convenția cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război din 12.08.1949. În: Tratatate Internaționale la 30.12.1998, volumul 5, pag.126. În vigoare pentru Republica Moldova din 24 noiembrie 1993.

8. Codul penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 din 14.04.2009.

9. Raportul Ministerului Afacerilor Externe din Israel, iulie 2009, "The Operation in Gaza, Factual and Legal Aspects. Chișinău, 2023 [citat 03.05.2023]. Disponibil: <https://casebook.icrc.org/case-study/israelgaza-operation-cast-lead>

10. Primul Protocol adițional la Convențiile de la Geneva, semnat la 12 august 1949, referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 10.07.1977. În: Tratatate Internaționale la 30.12.1998, volumul 5, pag.189. În vigoare pentru Republica Moldova din 24 noiembrie 1993.

11. Legal consequences of the construction of a wall in the occupied Palestinian territory, International Court of Justice, 9 July 2004 [citat 07.09.2023]. Disponibil: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-204033/>

12. Raportul final efectuat în baza Rezoluției Consiliului pentru Drepturile Omului S-3/1 cu privire la operațiunile militare israeliene desfășurate la 8 noiembrie 2006 în orașul Beit Hanoun din teritoriul palestinian ocupat Gaza [citat 03.05.2023]. Disponibil: <https://casebook>.

icrc.org/case-study/israel-human-rights-committees-report-beit-hanoun

13. Cauza Kononov contra Letoniei (Cererea no 36376/04), 17 mai 2010.

14. Case concerning armed activities on the territory of the Congo (democratic Republic of the Congo v. Uganda) judgment of 19 december 2005 [citat 07.09.2023].

Disponibil: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>

15. The operation in gaza 27 december 2008 – 18 january 2009, Factual and Legal Aspects [citat 07.09.2023]. Disponibil: <https://reliefweb.int/report/israel/opt-operation-gaza-27-dec-2008-18-jan-2009-factual-and-legal-aspects>

